

Терещенко Г. М.

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, заступник директора з науково-організаційної роботи ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна, tganna@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9458-2843>

Ткаченко В. В.

науковий співробітник сектора дошкільної, загальної середньої і позашкільної освіти відділу освітньої статистики і аналітики ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна, val_tkachenko@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3389-9935>

ОСВІТНЯ РЕФОРМА НУШ ЯК СКЛАДОВА ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

Анотація. У статті досліджено питання реалізації освітньої реформи «Нова українська школа» з погляду її інтеграції в освітню систему Євросоюзу. Проведено ретроспективний аналіз реформування системи загальної середньої освіти від часів проголошення незалежності України до сьогодні, окреслено основні напрями змін, зокрема на рівні інституційно-правових засад. На основі виконаних ДНУ «Інститут освітньої аналітики» моніторингових досліджень виокремлено ключові проблеми в реалізації реформи НУШ у довоєнний і воєнний періоди розвитку освіти в Україні. Наголошено, що повномасштабне вторгнення значно ускладнило здійснення реформи в частині її фінансового забезпечення. Також проведено порівняльний аналіз концептуальних положень реформування системи середньої освіти України та країн ЄС, який засвідчив відповідність трансформаційних процесів у сфері загальної середньої освіти України європейському вектору освітніх реформ. Розглянуто глобалізацію освіти, уніфікацію її системи, гуманізацію, утвердження компетентнісної парадигми, подолання селективності системи освіти, її стандартизацію й децентралізацію як складові євроінтеграційних процесів вітчизняної освітньої сфери.

Ключові слова: система освіти України, воєнний стан, організація освітнього процесу під час війни, аналітичне та інформаційне забезпечення освітньої галузі.

JEL classification: I21, I28, I29.

DOI: 10.32987/2617-8532-2023-4-78-90.

Утвердження демократичної моделі в суспільно-політичному устрої України та країн Європейського Союзу стало одним із найважливіших результатів трансформаційних процесів наприкінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст. Як головна тенденція розвитку сучасного суспільства демократизація охоплює всі сфери життя й соціуму, й кожної особистості, зокрема обумовлюючи необхідність упровадження нових де-

мократично-базованих моделей освіти, спроможних підготувати громадян до самореалізації в демократичному середовищі [1]. Ключовими завданнями формування національної політики України у сфері освіти визначено: розбудову національної ідеї, гуманізацію та демократизацію освіти в умовах відкритості України світу, її інтеграції в європейське й світове співтовариства в умовах викликів глобалізації.

© Терещенко Г. М., Ткаченко В. В., 2023

Концептуальні засади реформування середньої освіти України зорієнтовані на формування європейсько-базованого простору національної освіти. Аналіз законодавчої бази, що визначає методологічні й нормативні засади реформування, зокрема, загальної середньої освіти (законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», Державного стандарту початкової освіти й Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти) дає підстави констатувати, що впродовж останніх років відбулася істотна адаптація національно-освітньої нормативно-правової бази до європейських стандартів.

Питанню реформування, розвитку та євроінтеграції системи української освіти в європейський освітній простір присвячено численні праці вітчизняних науковців. Серед них О. І. Ляшенко, який визначив найважливіші напрями модернізації змісту шкільної освіти [2], окреслив пріоритети розвитку загальної середньої освіти в умовах її реформування [3]; О. Я. Савченко, котра розглядала питання трансформації початкової школи на засадах компетентнісного підходу [4], досліджувала процес упровадження реформи в початковій школі [5]; О. І. Локшина, яка досліджує в порівнянні трансформацію шкільної освіти [1]; Н. О. Пасічник і Р. Я. Ріжняк, що розкрили роль освітніх індикаторів в оцінюванні динаміки розвитку освіти [6], а також багато інших дослідників, які визначали вектори освітніх реформ в Україні.

Також слід відзначити доробок зарубіжних учених у вивченні питання

реформування освітніх систем. Серед них Т. Хасен (Torsten Husen), який сформулював правила, котрих слід дотримуватися для того, щоб освітні реформи були успішними [7]; Л. Уорд, що обґрунтував необхідність дослідження стану освіти як стійкого соціального явища [8], та інші вчені, які поглиблювали наукові дослідження реалізації освітніх реформ.

Попри вагомий доробок вітчизняних і зарубіжних учених, залишається актуальним дослідження проблем здійснення освітньої реформи «Нова українська школа» як складової інтеграції України в європейську освітню систему. Саме це питання є метою пропонованої публікації.

Варто згадати, що реформування системи загальної середньої освіти в Україні з початку проголошення незалежності до сьогодні було важливим процесом, який мав на меті змінити парадигму пострадянської освіти. Упродовж цих понад 30 років основні зусилля спрямовувалися на модернізацію навчальних програм, структури та методів навчання. Водночас закладались інституційно-правові засади становлення й розвитку системи освіти незалежної України.

Загалом зміна інституційно-правових засад функціонування системи освіти незалежної України розпочалася з прийняття Закону «Про освіту» 23 травня 1991 р. [9], після проголошення державного суверенітету в 1990 р. [10]. Відповідно до статей 10 і 11 цього Закону в редакції 1991 р., в Україні для управління освітою створювалася система державних органів управління та органів громадського самоврядування. Протягом 1991–1993 рр. сформувалися нові органи управління освітою. Зокрема, Указом

Президента України в 1991 р. створено Міністерство освіти України [11]. На розвиток рамкового Закону України «Про освіту» було прийнято Закон України «Про загальну середню освіту» (1999 р.) [12], який визначав, що така освіта є обов'язковою, основною складовою безперервної освіти.

Трансформаційні реформаторські зміни в системі загальної середньої освіти України впродовж 1991–2002 рр. відбувалися на зламі епох, коли радянська авторитарна парадигма відходила в минуле. Поступово забезпечувалася розбудова демократичної системи, котра дедалі більше спрямовувалася на особистий розвиток учнів.

Починаючи з 2004 р. здійснювалась істотна трансформація інституційно-правової бази освіти під впливом євроінтеграційних процесів, оскільки Україна задекларувала курс на вступ до ЄС. Підписанням Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 р. Українська держава взяла на себе зобов'язання сприяти розвитку європейського співробітництва в галузі освіти, навчання та молодіжної політики з метою поліпшення взаєморозуміння, активізації міжкультурного діалогу й поглиблення знань щодо відповідних культур із урахуванням культурного та мовного розмаїття [13]. Тож із 2014 р. розпочався період ґрунтовної трансформації загальної середньої освіти.

У 2016 р. Уряд схвалив Концепцію реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Реалізація Концепції мала на меті створення умов для реформування загальної середньої освіти з урахуванням досвіду

провідних країн світу, як-от: розроблення нових стандартів змісту загальної середньої освіти, які ґрунтуватимуться на компетентнісному й особистісно-орієнтованому підході до навчання; перехід до 12-річної середньої школи із трирічною профільною школою, що матиме академічне або професійне спрямування; реформування системи управління загальною середньою освітою, зокрема отримання школою права розробляти й упроваджувати власні освітні програми. Також Концепція передбачає стимулювання особистого та професійного зростання педагога, надання йому академічної свободи, матеріального стимулювання, у т. ч. шляхом підвищення розрядів в Єдиній тарифній сітці [14].

Накопичення описаних новацій зумовило потребу в перегляді Закону України «Про освіту», нова редакція якого прийнята 5 вересня 2017 р. [15]. Оновлений закон дав потужний поштовх для подальшого реформування системи освіти України та розв'язання завдань із входження в європейський освітній простір.

«Нова українська школа» (НУШ) є ключовою реформою Міністерства освіти і науки України, головна мета якої – створити школу, де буде приємно навчатися та котра даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті. НУШ – це школа, до якої приємно ходити дітям, бо тут прислухаються до їхньої думки, учать критично мислити, не боятися висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами. Батькам теж подобається відвідувати таку школу, адже тут панують співпраця і взаєморозуміння [16].

Реформа НУШ розрахована на роки, адже неможливо швидко змінити освітні традиції, що плекалися в Україні протягом десятиліть.

Загалом можна стверджувати, що реформа НУШ реалізується досить успішно, що, зокрема, підтверджується моніторинговими дослідженнями, які регулярно проводяться ДНУ «Інститут освітньої аналітики»¹. Однак поряд із цим є низка проблем і викликів, котрі нами систематизовано як проблеми довоєнного й воєнного періодів.

Проблеми довоєнного періоду:

По-перше, це недостатня підготовка вчителів і певний спротив учительської спільноти нововведенням концептуальних положень НУШ.

По-друге, відсутність належного матеріально-технічного та фінансового забезпечення.

По-третє, недостатня підтримка реформи НУШ місцевою владою.

По-четверте, складнощі зі стандартизацією оцінювання.

Були й інші проблеми, які наразі недоцільно згадувати, адже війна багато що змінила й загострила низку інших болючих питань.

Під час дії воєнного стану реалізація реформи НУШ ускладнилася рядом проблем, що передусім пов'язані з безпекою учнів і вчителів, доступом до освіти, зниженням якості навчання та іншими факторами.

Проблеми воєнного періоду:

По-перше, це зниження якості навчання та недостатня підготовка учнів. Це пов'язано з тим, що учні й учителі не можуть зосередитися на навчанні через постійну загрозу насильства та втрати близьких. Окрім того, багато

шкіл тимчасово закриті або працюють у складних умовах дії воєнного стану, що утруднює навчальний процес.

По-друге, загрози безпеці учнів і вчителів. Регулярні ракетні обстріли й тривалі повітряні тривоги, наявність окупованих територій, значна замінованість деокупованих територій загрожують безпеці учнів та вчителів як під час дороги до школи, так і під час навчання. Також є неодинокі випадки, коли школи ставали місцем бойових дій.

По-третє, обмеження доступу до освіти через евакуацію мешканців із зони конфлікту. Багато дітей і підлітків були змушені залишити свої школи та переїхати до інших регіонів, що ускладнює їх навчання й адаптацію до нових умов.

По-четверте, віддаленість багатьох шкіл від центральних регіонів країни, що утруднює організацію підготовки вчителів і належне забезпечення класів навчальними матеріалами й технічним обладнанням, що є важливим у процесі реалізації реформи НУШ.

По-п'яте, війна сильно вплинула на психологічний стан учнів і вчителів, що відповідним чином позначилося на якості навчання та психоемоційному розвитку школярів.

По-шосте, брак коштів на фінансування освіти. Витрати на війну зменшують бюджетні кошти, що виділяються на освіту, тому ресурсів для підтримки реформи НУШ стає менше. Так, у 2022 р. на розвиток НУШ було заплановано 1,57 млрд грн, проте у зв'язку із широкомасштабною збройною агресією рф проти України видатки на субвенцію було скасовано, що значно ускладнило подальшу реалізацію реформи в частині фінансового забезпечення.

¹ Результати моніторингових досліджень / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika/rezultati-monitoringovih-doslidzhen/>.

Поряд із цим 19 вересня 2023 р. Уряд прийняв постанову «Питання надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам (за спеціальним фондом державного бюджету) у 2023 році». Вона передбачає спрямування коштів на реформу «Нова українська школа» у 2023 р. у розмірі 473,3 млн грн. Це важлива інвестиція уряду в поліпшення якості освіти в українських школах і відновлення реформи НУШ. Адже після початку повномасштабного вторгнення частину видатків на освіту було переспрямовано на потреби армії. Тоді було припинено фінансування реформи базової середньої освіти відповідно до Концепції НУШ.

Поряд із зазначеним важливим аспектом є порівняння векторів реформи НУШ з європейськими освітніми реформами й тенденціями розвитку шкільної освіти. Для порівняння концептуальних положень реформування системи середньої освіти в Україні та країнах ЄС нами виокремлено такі концепти розбудови сучасної освіти, як-от: гуманізація й демократизація освіти, національні, регіональні та глобальні тенденції освітніх трансформацій, моделі оновлення освітніх систем, інтеграційні й дезінтеграційні процеси в освіті, модернізація цілей, структури та змісту освіти, нові концепції в дидактиці і прогрес освіти, централізація й децентралізація освітніх управлінських систем, реорганізація систем обов'язкової освіти, стандартизація та диференціація цілей, структури і змісту програм обов'язкової освіти, становлення систем неперервної освіти як базова стратегія розвитку освітніх систем тощо [17].

Дослідження тенденцій розвитку середньої освіти, характеру основних структурних реформ у системах обов'язкової освіти в країнах Євро-союзу у XXI ст. дає підстави говорити про спільний базовий концепт філософії побудови обов'язкової освіти в країнах-членах ЄС. Це стратегічна орієнтація на демократизацію державної політики у сфері освіти й розвиток середньої школи нового типу задля побудови суспільства соціального прогресу – суспільства, зорієнтованого на гуманістичні ідеали цивілізації в третьому тисячолітті [18]. Зазначений концепт суголосний із задекларованими в Законі України «Про освіту» засадами державної політики у сфері освіти, зокрема щодо розбудови системи освіти на засадах гуманізму, демократизму задля забезпечення інноваційного, соціально-економічного і культурного розвитку суспільства [16].

Як уже зазначалося, розбудова освітніх систем у країнах ЄС відбувається в різновекторних напрямках, зокрема централізації й децентралізації, глобалізації та регіоналізації, а також інтеграції й дезінтеграції. Серед інших стратегій реформування освітніх систем у країнах-членах ЄС у межах порівняльного аналізу ми виокремили певні ключові тенденції та порівнюємо їх із вітчизняними (таблиця).

Порівняльний аналіз реформістських стратегій країн ЄС і України дає підстави констатувати, що трансформаційні процеси у сфері середньої освіти України відповідають європейському вектору освітніх реформ.

Водночас отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС [21] з-поміж іншого передбачає зближення національних політик у сфері

Порівняльний аналіз реформістських стратегій країн ЄС і України

Стратегія реформування освітньої системи	
Країни ЄС	Україна
Унормування освітньої законодавчої бази щодо вдосконалення структури шкільної освіти й забезпечення реалізації державних, регіональних і муніципальних проєктів модернізації школи	Прийняття законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» та інших державних і регіональних програм
Демократизація систем освіти в напрямі подолання в ній дуалізму та селективності	«Нова українська школа» [15] як базова реформа загальної середньої освіти спрямована на подолання суттєвих територіальних відмінностей в якості надання освітніх послуг як між сільськими й міськими ЗЗСО, так і між окремими регіонами, а також створення умов для інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами
Створення єдиної загальноосвітньої школи, у системі якої поєднується дошкільна підготовка, початкова школа та перший цикл середньої школи	Відповідно до ст. 22 Закону України «Про освіту», заклад освіти має право здійснювати освітню діяльність на різних рівнях освіти та різні види освіти, утворюючи для цього структурні підрозділи
Виокремлення в системі середньої школи старшого циклу з орієнтацією на диференціацію систем вибору навчальних дисциплін або різних типів профілюючого фахового навчання	Реформування структури загальної середньої освіти передбачає перехід до 12-річної середньої школи із трирічною профільною школою академічного або професійного спрямування. Запровадження профільної трирічної освіти, що передбачає два спрямування: академічне – профільне навчання на основі поєднання змісту освіти, визначеного стандартом профільної середньої освіти, й поглибленого вивчення окремих предметів з урахуванням здібностей та освітніх потреб здобувачів освіти з орієнтацією на продовження навчання на вищих рівнях освіти; професійне – орієнтоване на ринок праці профільне навчання на основі поєднання змісту освіти, визначеного стандартом профільної середньої освіти, та професійно орієнтованого підходу до навчання з урахуванням здібностей і потреб учнів
Стандартизація загальної обов'язкової освіти на засадах компетентнісного підходу та її спрямованість на гармонізацію всіх складових комплексу базових навчальних дисциплін і орієнтація на пріоритети загальнолюдських цінностей	Концепцією «Нова українська школа» й ухваленими державними стандартами початкової [19] і базової середньої освіти [20] запроваджено компетентнісний підхід, що передбачає спрямованість освітнього процесу на досягнення інтегральних результатів у навчанні, тобто базових/ключових і спеціальних (предметних) компетентностей. Водночас Перелік ключових компетентностей та наскрізних умінь, закладений у Державний стандарт базової середньої освіти, ґрунтується на Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради ЄС щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя
Модернізація змісту обов'язкової освіти відповідно до соціально вагомих пріоритетів, пов'язаних із новими шляхами розв'язання проблем розбудови сучасного високотехнічного світу	Оновлення змісту загальної середньої освіти здійснюється відповідно до таких основних пріоритетів: особистісної та компетентнісної орієнтованості, спрямованості на гармонійний розвиток дитини, гуманітаризації та фундаменталізації змісту, його міжпредметної інтеграції, доступності, посилення діяльнісного й креативного складників змісту, його виховного потенціалу, зокрема в напрямі громадянського та національно-патріотичного виховання учнів

Стратегія реформування освітньої системи	
Країни ЄС	Україна
Удосконалення технологій освітнього процесу щодо впровадження системи методів, що стимулюють розвиток пізнавальної активності учнів, критичного мислення, розширення їхніх креативних можливостей і самостійності	Оновлення методичної системи вчителя окреслено в концепції НУШ, зокрема сучасні активні методи навчання передбачають орієнтацію на учня, навчання на основі діяльнісного підходу, різноманітні форми взаємодії учнів, інтегрований характер освітнього процесу, співпрацю вчителя й учня на рівних умовах. Діяльнісний підхід є ефективним методом активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів. Методи організації освітнього процесу відповідно до діяльнісного підходу забезпечують розвиток в учнів мотивації до навчання, презентацію власної думки та вміння дискутувати, командної роботи й уміння виконувати завдання, використовуючи нестандартні підходи, та ін. Новітні методи навчання спрямовані на творчість і розвиток в учнів прагнення не дотримуватися застарілих догм, а створювати інноваційні рішення

Складено авторами.

освіти в процесі досягнення спільних цілей, що визначено рамковими програмами співробітництва ЄС у галузі освіти й навчання (European Commission, 2012). Наскрізним завданням розвитку системи освіти в повоєнний період є подальша європейська інтеграція. Зупинимось на стратегічних орієнтирах ЄС у галузі освіти та навчання, зокрема на Рамковій програмі європейського співробітництва «Освіта і навчання 2030» (ЕТ 2030), що окреслює перспективи розбудови сектора освіти європейського освітнього простору. Відповідно до цього документа, ключовою метою співробітництва проголошено розбудову і подальший розвиток європейського освітнього простору (Council of the European Union, 2021) [22].

Спільний європейський освітній простір, відповідно до висновків Ради ЄС, характеризується послідовною розбудовою системи неперервної освіти – освіти впродовж життя, а також покликаний стимулювати й під-

тримувати держави-члени в модернізації їхніх систем освіти й навчання. Стратегічними пріоритетами в галузі освіти й навчання, згідно з програмою ЕТ 2030, є: підвищення якості, справедливості, інклюзії та успіху для всіх у галузі освіти й навчання; перетворення навчання впродовж життя та мобільності на реальність для всіх; підвищення рівня володіння компетентностями й мотивації в професії викладача; зміцнення європейської вищої освіти; підтримка «зеленого» та цифрового переходу в освіті й навчання за їх допомогою.

Також для досягнення стратегічних пріоритетів у галузі освіти й навчання програмою ЕТ 2030 визначено певні показники, зокрема рівень успішності 15-річних учнів за базовими навичками читання, математики й природничих наук; успішність восьмикласників з оволодіння цифровими навичками, актуальними для системи середньої освіти. У цьому контексті участь України в міжнародному порівняльному дослідженні якості осві-

ти PISA (Programme for International Student Assessment) у 2018 і 2022 рр. дає можливість отримати доказові дані про якість вітчизняної освіти й основні тенденції та напрями її подальшого реформування.

Підсумовуючи проведений порівняльний аналіз концептуальних положень реформування середньої освіти в Україні та країнах Єврозою, наголосимо на спільних тенденціях, якими є:

По-перше, глобалізація освіти. Протягом останніх років національну освітню нормативно-правову базу великою мірою адаптовано до європейських стандартів.

По-друге, уніфікація системи освіти. У цьому контексті перехід України з 2018 р. на 12-річну систему навчання та поділ на три рівні середньої освіти (початкова (4 роки), базова (5 років), професійна середня (3 роки)) є мінімізацією відмінностей національної системи, оскільки в країнах ЄС здебільшого 12-річна базова середня освіта.

По-третє, гуманізація освіти, спрямована на повагу до особистості учня. У новому Законі України «Про освіту» метою повної загальної середньої освіти, зокрема, проголошено всебічний розвиток, виховання й соціалізацію особистості, здатної до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, яка має прагнення до самовдосконалення й навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності і громадянської активності.

По-четверте, трансформація знанневої парадигми освіти в компетентнісну. Стандартизація загальної обов'язкової освіти в Україні ґрунту-

ється на засадах компетентнісного підходу, що задекларовано й послідовно реалізується через низку нормативно-правових актів, зокрема Концепцією «Нова українська школа» та Державним стандартом початкової освіти й Державним стандартом базової середньої освіти.

По-п'яте, рівний доступ до освіти, що передбачає демократизацію в напрямі подолання дуалізму й селективності систем освіти. В українській парадигмі реформування цей напрям реалізується задля подолання розриву в підготовці випускників міських і сільських шкіл шляхом створення опорних шкіл, а також умов для інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.

По-шосте, стандартизація освіти шляхом упровадження нових державних стандартів початкової, базової й повної загальної середньої освіти на основі компетентнісного підходу, а також оновлення програм, яке передбачає, крім запровадження компетентнісного підходу, розвантаження, видалення з програм зайвої, застарілої інформації, лексики, усунення дублювання змісту.

По-сьоме, децентралізація освіти, зокрема в системі управління, перерозподіл функцій і повноважень між центральними й місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та закладами освіти.

Також зауважимо, що на повоєнний період основними завданнями розвитку української освіти, зокрема реалізації реформи НУШ, визначено такі [23]: коригування освітніх програм відповідно до навчальних втрат, спричинених війною; відновлення освітнього процесу на охоп-

лених війною територіях, а також інфраструктури освітніх і наукових закладів; забезпечення психологічної підтримки учасників освітнього процесу, запровадження програм їх психологічної реабілітації, адаптації, підтримки у воєнний і післявоєнний періоди; відновлення повномасштабного незалежного оцінювання при вступі й атестації студентів; продовження реалізації реформи НУШ, створення доступного та безпечно-го цифрового освітнього й дослід-

ницького середовищ; забезпечення підготовки кваліфікованих фахівців для потреб економіки країни з використанням можливостей дуальної освіти, державно-приватного партнерства, запровадження фінансової автономії закладів вищої освіти; відновлення грантової підтримки наукових і науково-технічних розробок Національним фондом досліджень України; прискорення інтеграції в європейську та світову освітню й дослідницьку сфери.

Список використаних джерел

1. Трансформаційні процеси у шкільній освіті країн Європейського Союзу та США : монографія / А. П. Джурило та ін. Київ : ТОВ «КОНВІ ПРИНТ», 2018. 192 с. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/transform_prochescu_2018.pdf.
2. Ляшенко О. І. Модернізація змісту освіти як чинник реформування української школи. *Фізика як змістовий і концептуальний елемент природничої освіти і її роль у процесі розбудови нової української школи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Чернігівські методичні читання з фізики та астрономії. 2019». Чернігів : Десна Поліграф, 2019. С. 3–5. URL: <http://surl.li/lsroz>.
3. Ляшенко О. І. Пріоритети розвитку української школи в умовах реформування освіти. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Сер. : Педагогічна*. 2016. Вип. 22. С. 39–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkr_pred_2016_22_13.
4. Савченко О. Я. До питання про трансформацію початкової освіти в Україні на компетентнісні засади. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта 2020: глобалізований простір інновацій* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 28 трав. 2020 р. Київ ; Біла Церква : Авторитет, 2020. С. 274–275. URL: <https://tinyurl.com/3r932xww>.
5. Савченко О. Досвід реформування української освіти: спроба наукової рефлексії. *Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія* : кол. моногр. / за ред. В. Кременя та ін. Київ : Едельвейс, 2013. С. 385–396. URL: <https://tinyurl.com/2p8sw52c>.
6. Пасічник Н. О., Ріжняк Р. Я. Освітні індикатори як інструмент оцінювання стану і динаміки розвитку освітніх систем. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Сер. : Економічні науки*. 2015. Вип. 27. С. 301–308. URL: <http://economics.kntu.kr.ua/pdf/27/37.pdf>.
7. Gajdzica A. Reforma oświaty a praktyka edukacji wczesnoszkolnej. Katowice : Wydawnictwo UŚ, 2006.
8. Ward L. F. Dynamic sociology or applied social science: as based upon statical sociology and the less complex sciences. New York : D. Appleton and Company, 1883. Т. 1. Retrieved from <https://archive.org/details/dynamicsociology01warduoft/page/n5/mode/2up>.
9. Про освіту : Закон України від 23.05.1991 № 1060-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/print>.

10. Декларація про державний суверенітет України : Декларація від 16.07.1990 № 55-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>.

11. Про утворення Міністерства освіти України та ліквідацію Міністерства народної освіти України і Міністерства вищої освіти України : Указ Президента України від 12.12.1991 № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2/91#Text>.

12. Про загальну середню освіту : закон України від 13.05.1999 № 651-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14#Text>.

13. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Міжнародний документ від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

14. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>.

15. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

16. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / М-во освіти і науки України. Київ, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

17. Матвієнко О. В. Структурні трансформації систем обов'язкової освіти країн Європейського Союзу. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/11/visnuk_15.pdf.

18. Матвієнко О. В. Розвиток систем середньої освіти в країнах Європейського Союзу: порівняльний аналіз : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2005. URL: <http://www.disslib.org/rozvytok-system-serednoyi-osvity-v-krayinakh-yevropejskoho-sojuzu-porivnjalni.html>.

19. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#top>.

20. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>.

21. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. *Урядовий портал* : офіц. вебсайт. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-otrimala-status-kandidata-na-chlenstvo-v-yes>.

22. Локшина О. Стратегія європейського співробітництва у галузі освіти і навчання у 2021–2030 рр. як євроінтеграційний орієнтир для української освіти. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 4. С. 5–17. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-4-5-17>.

23. Освіта України в умовах воєнного стану : інформ.-аналіт. зб. / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2022. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/education-of-ukraine_2022.pdf.

Hanna Tereshchenko

Ph. D. (Economics), SSI «Institute of Educational Analytics», Kyiv, Ukraine, tganna@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9458-2843>

Valentyna Tkachenko

SSI «Institute of Educational Analytics», Kyiv, Ukraine, val_tkachenko@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3389-9935>

NUS EDUCATIONAL REFORM AS A COMPONENT OF UKRAINE'S INTEGRATION INTO THE EUROPEAN EDUCATIONAL SPACE

Abstract. The article analyzes the "New Ukrainian School" (NUS), a significant educational reform, in the context of Ukraine's integration into the European Union. It provides a retrospective analysis of the transformational changes in the general secondary education system from Ukraine's declaration of independence to the present. The main directions of the reform are outlined, particularly at the institutional and legal framework levels. The authors have noted the success of the NUS reform, as demonstrated by a number of monitoring studies conducted by the SSI "Institute of Educational Analytics". However, the authors also identify challenges in implementing the NUS reform during the pre-war and war periods of education development in Ukraine. During the pre-war period, the main issues were inadequate teacher training, resistance to NUS conceptual innovations, insufficient logistical and financial support, lack of support at the local government level, and problems with standardizing student assessment. The full-scale invasion significantly complicated the implementation of the reform in terms of its financial support. Furthermore, the implementation of the NUS reform during the wartime period faced several challenges, including ensuring the safety of participants in the educational process, providing access to education, and a decrease in the quality of education. A study compared Ukraine's secondary education system reform with that of the European Union and found that Ukraine's transformational processes in general secondary education align with the European educational reform direction. The article discusses the key tasks for developing Ukrainian education in the post-war period, with a particular emphasis on implementing the NUS reform.

Keywords: education system of Ukraine, martial law, organization of the educational process during the war, analytical and information support for the education sector.

References

1. Dzhurylo, A. P., Hlushko, O. Z., Lokshyna, O. I., Mariuts, I. O., Tymenko, M. M., & Shparyk O. M. (2018). *Transformation processes in school education in the European Union and the United States*. Kyiv: TOV "KONVI PRINT". Retrieved from https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/transform_prochecu_2018.pdf [in Ukrainian].
2. Liashenko, O. I. (2019). Modernizing the content of education as a factor in reforming Ukrainian school. *Physics as a content and conceptual element of natural science education and its role in the development of a New Ukrainian School*, Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference. Chernihiv. Retrieved from <http://surl.li/lsroz> [in Ukrainian].
3. Lyashenko, A. I. (2016). Priorities of development of Ukrainian education in the context of educational reform. *Collection of scientific papers Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National University. Series: Pedagogical*, 22, 39-42. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppk_ped_2016_22_13 [in Ukrainian].

4. Savchenko, O. Ya. (2020). On the transformation of primary education in Ukraine to a competency-based approach. *Comparative and international education – 2020: globalized space of innovations*, Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference. Kyiv. Retrieved from <https://tinyurl.com/3r932xww> [in Ukrainian].

5. Savchenko, O. (2013). The experience of reforming Ukrainian education: an attempt at scientific reflection. *Educational reforms: mission, reality, reflection*, 385-396. Retrieved from <https://tinyurl.com/2p8sw52c> [in Ukrainian].

6. Pasichnyk, N., & Rizhniak, R. (2015). The education indicators as a tool for evaluation state and dynamics of educational systems. *Scientific works of Kirovograd National Technical University. Series: Economic sciences*, 27, 301-308. Retrieved from <http://economics.kntu.kr.ua/pdf/27/37.pdf> [in Ukrainian].

7. Gajdzica, A. (2006). *Education reform and the practice of early childhood education*. Katowice: Publishing House US [in Polish].

8. Ward, L. F. (1883). *Dynamic sociology or applied social science: as based upon statical sociology and the less complex sciences*, 1. New York: D. Appleton and company. Retrieved from <https://archive.org/details/dynamicsociology01warduoft/page/n5/mode/2up>.

9. Verkhovna Rada of Ukraine. (1991). *On education* (Act No. 1060-XII, May 23). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/print> [in Ukrainian].

10. Verkhovna Rada of Ukraine. (1990). *Declaration of state sovereignty of Ukraine* (Declaration No. 55-XII, July 16). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text> [in Ukrainian].

11. President of Ukraine. (1991). *On the establishment of the Ministry of Education of Ukraine and liquidation of the Ministry of Public Education of Ukraine and the Ministry of Higher Education of Ukraine* (Decree No. 2, December 12). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2/91#Text> [in Ukrainian].

12. Verkhovna Rada of Ukraine. (1999). *On general secondary education* (Act No. 651-XIV, May 13). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14#Text> [in Ukrainian].

13. Verkhovna Rada of Ukraine. (2014). *Association agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand* (International document, June 27). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text [in Ukrainian].

14. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2016). *On the approval of the concept for the implementation of state policy in the field of reforming general secondary education "New Ukrainian School" for the period up to 2029* (Order No. 988-p, December 14). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

15. Verkhovna Rada of Ukraine. (2017). *On education* (Act No. 2145-VIII, September 5). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

16. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2016). *New Ukrainian school. Conceptual framework for secondary school reform*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].

17. Matviienko, O. V. (n. d.). *Structural transformations of compulsory education systems in the European Union*. Retrieved from https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/11/visnuk_15.pdf [in Ukrainian].

18. Matviienko, O. V. (2005). *Development of secondary education systems in the European Union: a comparative analysis*. (Doctor's thesis). Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv. Retrieved from <http://www.disslib.org/rozvytok-system-serednoyi-osvityy-v-krayinakh-yevropejskoho-sojuzu-porivnjajnyi.html> [in Ukrainian].

19. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2018). *On approval of the State standard of primary education* (Resolution No. 87, February 21). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#top> [in Ukrainian].

20. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2020). *On some issues of state standards of complete general secondary education* (Resolution No. 898, September 30). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> [in Ukrainian].

21. Government portal. (2022). *Ukraine receives EU candidate status*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-otrimala-status-kandidata-na-chlenstvo-v-yes> [in Ukrainian].

22. Lokshyna, O. (2022). 2021–2030 European cooperation strategy in the field of education and training in as a European integration benchmark for Ukrainian education. *Ukrainian Educational Journal*, 4, 5-17. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-4-5-17> [in Ukrainian].

23. SSI «Institute of Educational Analytics». (2022). *Education in Ukraine under martial law*. Kyiv. Retrieved from https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/education-of-ukraine_2022.pdf [in Ukrainian].